

80 - jarige oorlog

Johan van de Velde

inkijkexemplaar

80 - jarige oorlog

Johan van de Velde

80 - jarige oorlog

Eerste druk 2025

Copyright tekst © Johan van de Velde

Beeld omslag © Digitaal archief Rijksmuseum

OMSLAG

vormgeving ProBeeld | Ambilicious

BINNENWERK

vormgeving Ambilicious Studio

redactie Inanna van den Berg | Ambilicious

redactie taalkundig Annette de Mos

Copyright © 2025 Ambilicious, Waddinxveen

ISBN 978-94-93366-77-0 | NUR 301

www.ambilicious.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze dan ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

‘Hendrik.’

Ik hoorde zijn opgewekte geroep al van ver en haastte me zijn kant op.

‘Maurits,’ riep ik zo hard mogelijk terug in de wetenschap dat hij me waarschijnlijk toch niet zou horen. Ik was klein voor mijn leeftijd, mijn stem was volgens mijn beste vriend niet veel meer dan het gepiep van een muis. Hoewel ik wist dat hij een punt had, zou ik dit nooit toegeven.

Al snel zag ik hem, zwaaide ten teken dat ik hem gezien had. Maurits zwaaide nooit terug, hij kwam gewoon mijn kant op.

‘Ben je er klaar voor Hendrik?’

Ik knikte enthousiast. Het gebeurde helaas te weinig dat we tijd hadden om samen het bos in te gaan. Zowel Maurits als ik hadden een strak schema, waarin we vrijwel dagelijks onderwezen werden. Zes dagen per week hard werken: ik vrijwel altijd binnen, Maurits de helft van de tijd buiten, waar hij leerde paardrijden en vechten. Hij was voorbestemd om tegen de Spanjaarden te strijden. Hoewel ik niets liever zou doen dan hem daarbij te helpen, leek dit voor mij niet weggelegd.

Een rustig paard kon ik bedwingen, een zwaard goed vasthouden of een pistool richten lukte me gewoonweg niet. Omdat leren me veel beter afging, besteedde ik de uren die Maurits buiten was aan vakken die te maken hadden met de natuur- en wiskunde.

Maurits was een half jaar ouder dan ik, hij was geboren in november 1567, ikzelf op 23 mei 1568, de dag dat we in Heiligerlee de Spanjaarden voor het eerst op de knieën hadden gekregen. Waar Maurits groot was voor zijn leeftijd, was ik aan de kleine kant, zodat het leek dat we meer dan twee jaar scheelden.

Zoals altijd als we samen waren, gaf hij me een stevige klap op mijn rug, die ik als een man incasseerde.

‘Mooi, ik heb er zin in. Het is alweer even geleden.’

‘Twee maanden en drie weken.’

Maurits’ lach weerklonk door het dichte woud dat ons omringde.

‘Je blijft een bijzondere, Hendrik, ik kan amper onthouden wat ik twee dagen geleden gedaan heb. Jij lijkt alles te onthouden.’

‘Twee uur Latijn, een uur Frans. Jij bent gaan paardrijden, ik heb me gebogen over de snelheidsberekeningen en valbewegingen van kogels.’

‘Ik ben een paar keer gevallen. De hordes lagen net iets te hoog voor mijn paard. Valbewegingen van kogels? Waarom is dat interessant?’ Hij keek me onderzoekend aan.

‘In combinatie met de snelheid waarmee je de kogel afschiet, kun je berekenen vanaf waar je het beste een stad onder vuur kan nemen.’

‘Daar zit wat in, al denk ik dat je dit het beste kan bepalen als je ter plekke bent.’

‘Jij bent altijd meer van het doen geweest, toch is het belangrijk om te weten.’

‘Daar heb je helemaal gelijk in. Omdat ik dit toch nooit helemaal zal doorgronden, ben ik blij met mensen zoals jij. Laat mij lekker buiten bezig zijn. Als jij dan alles leert over hoe de wereld in elkaar zit, kunnen we ooit samen de Spanjaarden aan. Kom, we zijn niet ontsnapt aan onze leraren om te praten. We gaan op avontuur.’

Op avontuur gaan klonk spannender dan het was, Maurits liep voor me uit, hij bedacht uitdagende dingen om te doen. Meestal lukte het hem wel en mij deels, uiteindelijk eindigden we altijd op een rustige plek waar we praatten over de toekomst.

Maurits had grote plannen.

Als zoon van zijn vader Willem, die ongewild de leider van de opstand tegen de Spanjaarden was geworden, was het duidelijk dat zijn plannen uit zouden komen. Hij wilde legeraanvoerder worden en de Republiek bevrijden. Ik had geen duidelijke plannen.

Elke keer als we samen op pad waren, was ik verbaasd dat hij juist mij meenam op zijn avonturen. Verschillenden van zijn neven waren

net als hij gespierd en behendig. Als hij hen mee zou nemen, kon hij hoger klimmen en zou hij zeker meer competitie hebben. Ik voelde me altijd het kleine broertje op wie hij moest passen.

‘Kom, we gaan eerst bij de boomhut kijken.’

‘Boomhut? Je bedoelt die paar takken die we de vorige keer in een boom hebben gehangen.’

‘Niet zo negatief, we zijn ver gekomen, vooral door jouw slimme manier om de takken te vlechten en omhoog te takelen.’

‘Weet je nog waar het is dan?’

‘Jij weet altijd alles, maar niet waar onze boom staat?’

‘Ik heb geen richtingsgevoel, dat weet je toch.’

‘Dus als je straks weet hoe je een kogel moet afvuren, zet je het kanon gewoon de verkeerde kant op?’

‘Dat zou me inderdaad zomaar kunnen overkomen.’

Maurits wees naar links. ‘Hendrik, jongen, je loopt er gewoon blind aan voorbij,’ riep hij uit.

Ik keek omhoog. Rond een dikke tak was een touw gedraaid, de boomhut was groter dan ik me herinnerde. Maurits had wel een punt, we waren best ver gekomen.

‘Kijk eens wat een kasteeltje het gaat worden, het is al bijna af jongen,’ riep Maurits uit. Hij spuugde in zijn handen en klom sneller dan een eekhoorn de boom in. Voordat ik het doorhad, gooide hij de twee touwen naar beneden en riep wat we nodig hadden.

Na drie uur hard werken was de boomhut een stuk opgeschoten. Hij zag er stevig uit, alleen een dak ontbrak nog. We berekenden dat dit nog vier uur hard werken zou kosten, we besloten het er voor vandaag bij te laten.

‘Op naar het ravijn of weet je dat ook niet te vinden?’

Het ravijn was niet veel meer dan een steile helling in het bos, waar we altijd heen gingen. Omdat ik wist dat deze voor ons lag, moest ik me oriënteren, stukje terug, dan naar links. Ik wees triomfantelijk de goede kant op. Ik kreeg zo’n harde klap dat ik me direct vastgreep aan de tak waarop we zaten. Maurits grijnsde en even later liepen we richting het ravijn.

Dit was een van de weinige plekken waar ik zelfverzekerder was

dan hij. Maurits leek geen angsten te kennen, het ravijn was de uitzondering hierop, waarom heb ik nooit begrepen. Naarmate het ravijn dichterbij kwam, ging Maurits langzamer lopen, uiteindelijk gaf ik het tempo aan.

Zoals altijd was ik weer verbaasd toen we voor het ravijn stonden, het was weliswaar hoog, maar het liep niet recht naar beneden. Dat laatste was de grap hiervan, omdat we nu naar beneden konden rollen. Het was een kwestie van ergens gaan liggen, ogen dicht en rollen. Ik was zoals altijd de eerste die op de grond ging zitten, ik telde af en wist dat Maurits me direct zou volgen.

Het rollen duurde me altijd te kort, het vaart maken in het begin, langzaam maar zeker merken dat je steeds trager ging, was een lekker gevoel. Vooral de eerste seconden waren heerlijk, ik voelde me vrij en bedacht me dan dat een vogel zich zo zou voelen.

‘Drie, twee, een,’ riep ik zo hard als ik kon.

Ik sloot mijn ogen, zette me af en draaide voor de eerste keer om mijn as. De eerste draai voelde altijd onhandig aan, alsof mijn lichaam er niet aan wilde. Vanaf de tweede was de snelheid voldoende om het rollen automatisch te laten gaan. Bij de derde rol raakte ik iets uit balans, ik voelde ik dat mijn lichaam niet meer recht naar beneden gaan, niet dat het me uitmaakte, het voelde hetzelfde als altijd.

Op volle snelheid genoot ik van alles om me heen, mijn zintuigen pikten alles op. Ik rook het gras, hoorde elk geluid in het bos en voelde de wind door mijn haren waaien. Heel even leek het geluid weg te vallen, het was vreemd. Dat had ik niet eerder meegemaakt.

De laatste omwenteling was altijd spannend, het was altijd de vraag of ik genoeg snelheid had om deze af te ronden. Dit keer voelde ik dat het niet ging lukken, mijn lichaam vertraagde te snel. Voordat ik mijn laatste rol af kon maken, viel mijn lichaam terug. Ik lag op mijn rug en staarde naar de hemel.

‘Waarom doen we dit toch?’ hoorde ik Maurits roepen. Zijn stem klonk ver weg, ik draaide me op mijn buik om te kijken waar hij lag. Verbaasd keek ik om me heen om te zien dat ik wel heel ver uit koers was geraakt.

‘Omdat het heerlijk is. Dit is het lekkerste gevoel dat ik ken,’ riep

ik terug. Ik keek om me heen en zag dat Maurits vrijwel recht naar beneden was gerold. Ik sprong overeind en keek wat verdwaasd om me heen. Schuin omhoog kijkend zag ik de stam van een enorme boom, nu begreep ik waarom het anders gevoeld had onderweg, ik realiseerde me dat ik heel veel geluk had gehad. Iets minder uit koers geraakt was ik tegen de boom geknald.

‘Hendrik wat heb jij gedaan? Ik kan je amper zien man.’

Voorzichtig stond ik op. Eenmaal op mijn benen merkte ik dat ik stond te trillen. Het net missen van de boom had me meer gedaan dan ik me gerealiseerd had.

Terug bij Maurits ging ik tegenover hem zitten.

‘Beetje uit koers geraakt? Valberekeningen werken niet bij rolbewegingen?’

Ik lachte schaapachtig. ‘Ik ben nog aan het studeren.’

‘Dat is wel duidelijk. Ik ben iedere keer weer blij dat ik heelhuids beneden ben. Onderweg is het trouwens een heerlijk gevoel.’

We babbelden nog wat, hesen ons op een vaste plek via de boomstronken naar boven en liepen op ons gemak terug naar huis.

Zutphen

Vanuit de verte was het kampement duidelijk zichtbaar. Jarenlang had ik naar dit moment uitgekeken, eindelijk zou het zover zijn. Ik zou mee gaan helpen om de Spanjaarden te verjagen en na lange tijd mijn jeugdvriend Maurits weer eens zien. Onze ideeën over de toekomst waren verrassend nauwkeurig uitgekomen. Maurits was stadhouder van Holland en Zeeland geworden, hij hield zich vooral bezig met militaire zaken. Vrij snel wist hij overwinningen op de Spanjaarden te halen.

Bij de gevechten probeerde hij ten koste van zo min mogelijk mensenlevens resultaten te halen. Zijn mannen gingen hem aan het hart; in de brieven die we elkaar schreven, kwam dit steeds weer naar voren. Maurits was altijd op zoek naar manieren om snel tot resultaten te komen. Omdat ik in de laatste jaren behoorlijk veel opgestoken had in mijn studies kon hij mijn diensten wel gebruiken.

Bij de bewakers liet ik mijn aanbevelingsbrief van Maurits zien. Met alle egards werd ik welkom geheten en direct naar Johan van den Kornput, de plaatsvervanger van Maurits, gebracht.

Ik had begrepen dat Maurits met enkele officieren de mogelijkheden aan het onderzoeken was om Zutphen te ontzetten. De discussie staakte toen mijn komst werd aangekondigd.

‘Heren, Hendrik van Katzen, heer van Taunus, meldt zich bij adjudant Van den Kornput.’

‘Aha, mooi,’ riep deze uit. ‘Laat hem binnenkomen.’

Enigszins bevreesd liep ik de tent binnen waar de belangrijkste legeraanvoerders van het Staatse leger rond een tafel stonden. Maurits was er zelf niet bij.

‘Welkom, kerel, welkom,’ zei Van den Kornput met een warme, diepe stem. ‘Ik heb al veel over u gehoord en begrepen dat u een aanwinst zult zijn voor ons leger vanwege uw kennis van de natuurkunde. Laat ik u direct zeggen dat wij elkaar binnen deze tent tutoyeren en onze voornamen gebruiken, hierbuiten spreek je me aan met mijn

rang en gebruik je de formele omgangsvormen.’

Ik gaf hem een hand en werd voorgesteld aan de anderen. Blijkbaar had Van den Kornput haast, direct na deze korte voorstelronde vervolgde hij de discussie.

‘Mijne heren, ik zal voor Hendrik kort samenvatten wat we zojuist besproken hebben. Zoals je wellicht weet, heeft Maurits grootse plannen voor de komende jaren. Hij wil veel plaatsen heroveren op de Spaanse troepen, te beginnen met de grote steden aan de IJssel. Na het grote succes vorig jaar in Breda wil hij nu snel grote delen van de Unie van Utrecht bevrijden van de Spaanse gesel.

Als eerste heeft hij zijn zinnen gezet op Zutphen. We staan nu met de tekeningen van de stad te overdenken wat onze mogelijkheden zijn. Ik zou zeggen: kom erbij staan, denk mee en schroom niet om iets toe te voegen aan de discussie. Maurits wil absolute gelijkheid bij onze besprekingen, iedereen die uitgenodigd wordt mag dus meedenken.’

Johan van den Kornput had rechts van hem ruimte voor me gemaakt. Naast de aanvoerder van de Staatse troepen luisterde ik naar de discussie die om me heen woedde.

Voor me lagen kaarten waarop de stad Zutphen zichtbaar was, verwonderd keek ik naar de details die blijkbaar bij ons bekend waren. De stad lag aan de oostkant van de rivier de IJssel, op de westoever waren enkele stevige schansen gebouwd, terwijl in het water versperringen zichtbaar waren.

Aan alle zijden was de stad verstevigd. Het was direct duidelijk dat het geen lichte opgave zou worden om de stad in te nemen.

‘Verwachten ze ons?’ vroeg een van de mannen.

‘Je bedoelt in Zutphen?’ vroeg Johan om de vraag direct te beantwoorden. ‘Nee, niet direct in Zutphen, ze begrijpen donders goed dat we nu verder gaan. Ja, ze verwachten ons en nee niet direct in Zutphen. Er zijn alleen niet zo heel veel mogelijkheden, in totaal een stad of zes, ik verwacht dus wel veel tegenstand.’

‘Een turfschip zal waarschijnlijk niet meer werken,’ merkte een van de mannen droog op.